

Кримінальне право

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14572700>

**Генезис наукової проблематики діяння знищення або пошкодження
об'єктів рослинного світу**

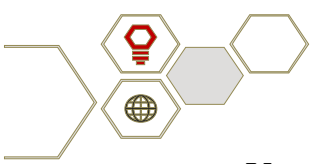
Бабайлова Лариса Михайлівна

аспірантка кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», 02000, м. Київ, Харківське шосе, 210, Україна,
ORCID: <https://doi.org/0009-0006-8697-3824>

Прийнято: 17.12.2024 | Опубліковано: 29.12.2024

Анотація. Охорона навколишнього середовища є однією з найнагальніших проблем людства. Європейський Союз у межах реалізації своїх завдань та функцій визначає це питання як одне з першочергових, приділяючи йому особливу увагу. Ураховуючи євроінтеграційні прагнення України, сьогодні особливо важливим є впровадження ефективної політики щодо охорони рослинного світу. Кримінальна відповідальність за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу є одним із заходів державної політики щодо охорони рослинного світу.

Крім того, наслідки оголошеного в Україні воєнного стану, вимагають від держави вжиття заходів для забезпечення екологічної безпеки та безпечного середовища життєдіяльності людей, збереження біорізноманіття. Реагування державною владою на такі виклики відбувається, зокрема, шляхом удосконалення механізмів юридичного впливу на порушників законодавства у сфері використання та охорони рослин.

У більшості наукових праць кримінально-правова характеристика посягань на об'єкти рослинного світу в Україні обмежується характеристикою елементів складу злочину, передбаченого ст. 245 КК України. Можна констатувати тісний взаємозв'язок наукових досліджень з обраної тематики, розвитку кримінально-правового регулювання охорони об'єктів рослинного світу, масштабністю злочинних посягань на рослинний світ. Не маловажним також є вплив міжнародної співпраці та глобальні екологічні проблеми людства. Відчутно видозмінює засади правового забезпечення охорони рослинного світу еволюція суспільно-політичного порядку в державі та зміни у правовій культурі громадян. Дослідження поняття «діяння знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» дозволило встановити його комплексність, оскільки має наслідком застосування екологічних, адміністративних, кримінальних заходів негативного впливу на порушника.

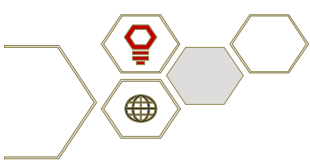
Для правовідносин у сфері кримінально-правової охорони рослинності навколо населених пунктів характерними є такі особливості: 1) підвищена суспільна небезпека діянь; 2) чітка визначеність об'єкта кримінально-правової охорони; 3) специфічний склад суб'єктів злочинів; 4) прямий умисел як переважаюча форма вини; 5) застосування комплексних заходів покарання; 6) особливе значення експертиз.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, об'єкти рослинного світу, кримінальна відповідальність, навколишнє середовище.

The genesis of the scientific problem of destruction or damage to flora

Larysa Babailova

Postgraduate student at the Department of criminal law, procedure and forensics of the Kyiv University of Intellectual Property and Law, National University "Odesa Law Academy", 210, Kharkivske Shosse, Kyiv, 02000, Ukraine, ORCID: <https://doi.org/0009-0006-8697-3824>

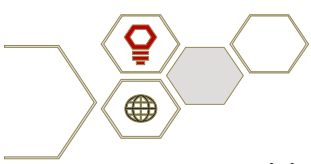
Abstract. Environmental protection is one of the most pressing problems of humanity. As part of its tasks and functions, the European Union identifies this issue as one of its top priorities and pays special attention to it. Given Ukraine's European integration aspirations, it is particularly important today to implement an effective policy on flora protection. Criminal liability for the destruction or damage to flora is one of the measures of the state policy on flora protection.

In addition, the consequences of the martial law declared in Ukraine require the state to take measures to ensure environmental safety and a safe environment for people's life, as well as to preserve biodiversity. The state authorities respond to such challenges, in particular, by improving the mechanisms of legal influence on violators of legislation in the field of plant use and protection.

In most scientific works, the criminal law description of encroachments on flora in Ukraine is limited to the description of the elements of the crime under Article 245 of the Criminal Code of Ukraine. We can state a close interrelation between scientific research on the chosen topic, the development of criminal law regulation of protection of flora, and the scale of criminal encroachments on flora. The impact of international cooperation and global of environmental problems of mankind is also important. The evolution of social and political conditions significantly changes the principles of legal support for the protection of flora.

The impact of international cooperation and global environmental issues is also important. The evolution of the socio-political order in the state and changes in the legal culture of citizens significantly modify the principles of legal support for the protection of flora. The study of the concept of 'the act of destruction or damage to flora' has made it possible to establish its complexity, since it entails the application of environmental, administrative and criminal measures of negative impact on the offender.

Legal relations in the field of criminal law protection of vegetation around settlements are characterised by the following features: 1) increased public danger of acts; 2) clear definition of the object of criminal legal protection; 3) specific

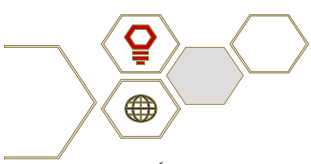
composition of subjects of crimes; 4) direct intent as the predominant form of guilt; 5) application of complex punishment measures; 6) special importance of expertise.

Keywords: criminal offense, flora, criminal liability, environment.

Постановка проблеми. Кримінально-правові дослідження проблем юридичної відповідальності за знищення чи пошкодження об'єктів рослинного світу є важливим напрямом кримінально-правової науки, враховуючи екологічну та соціальну значущість природного рослинного фонду в умовах сучасних викликів. Знищення чи пошкодження відповідних об'єктів становить загрозу екологічній безпеці, біорізноманіттю та безпечному середовищу життєдіяльності людей.

Відносини у сфері охорони рослин врегульовані нормами різних галузей права. Дотримання вимог і тим самим забезпечення захисту рослинного світу, що на сьогодні однозначно є пріоритетом сучасних цивілізацій, у т.ч., відбувається внаслідок дії інституту кримінальної відповідальності. Однак у системі норм, що останній охоплює, спостерігається проблематика з кваліфікацією кримінальних правопорушень відповідно до норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) та диференціацією кримінальної відповідальності за окремі з них. Для прикладу, кримінальна відповідальність за порушення вимог у сфері використання природних рослинних ресурсів передбачена за такі злочини: знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245 КК України); незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу (ст. 246 КК України); порушення законодавства про захист рослин (ст. 247 КК України); умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252 КК України).

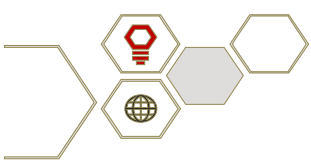
Хоча інтерес до окремих аспектів цієї проблематики доволі часто виявляється, зокрема, у наукових публікаціях, генезис проблематики діяння знищення чи пошкодження об'єктів рослинного світу дозволить виробити пропозиції до удосконалення кримінально-правового регулювання

(законотворення та правозастосування) і збагатить доктрину кримінального права України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти дослідження проблематики діянь, що порушують вимоги у сфері використання природних ресурсів та спричинення їм шкоди, вивчення кримінальних правопорушень щодо знищення чи пошкодження об'єктів рослинного світу були темою дисертацій багатьох вчених, таких як: В. Матвійчук («Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики», 2008) [1], О. Толкаченко («Правова охорона зелених насаджень в населених пунктах України», 2013) [2], І. Шевердіна («Правовий режим об'єктів рослинного світу в населених пунктах», 2015) [3], І. Гиренко («Правова охорона рослинного світу», 2016) [4], І. Берднік («Кримінально-правова охорона водних ресурсів», 2020) [5], А. Вірт («Кримінально-правова протидія злочинам, пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин», 2021) [6], Т. Садова («Воєнні злочини проти довкілля за міжнародним воєнним правом», 2023) [7], Н. Шевченко («Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання забрудненню атмосферного повітря», 2024) [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, не зважаючи на чисельні наукові розробки, залишаються спірними та невирішеними окремі питання характеристики кримінального правопорушення знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Зокрема, всебічно не проаналізовано особливості розмежування предмету злочину, передбаченого ст. 245 КК України від деяких інших кримінальних правопорушень, а також проблема знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу вимагає оновленого підходу вирішення в умовах дії воєнного стану в Україні. Оскільки довкілля знаходиться під захистом як національного, так і міжнародного права, вивчення міжнародного досвіду криміналізації діянь, пов'язаних із знищенням чи пошкодженням об'єктів рослинного світу, може бути корисним для

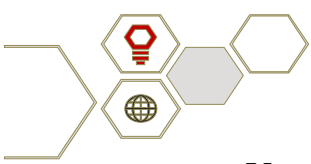
удосконалення кримінально-правової кваліфікації відповідних порушень в Україні.

Розраховуємо на те, що аналіз наукової розробки проблематики діяння знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу і сформовані пропозиції у разі їхньої реалізації сприятиме удосконаленню політики у сфері охорони природи, що, крім забезпечення національної безпеки, значною мірою сприятиме наближенню України до європейських стандартів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета публікації полягає в тому, щоб на основі вивчення й узагальнення теоретичних засад кримінального права розкрити генезис наукової проблематики діяння знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, що буде корисним для кримінально-правової характеристики діяння у подальшому. Крім того, поглиблене дослідження теми сприятиме формуванню ефективної кримінально-правової політики у сфері захисту рослинного світу, забезпеченню екологічної безпеки та врахуванню позитивного зарубіжного досвіду у цій сфері.

Відповідно до поставленої мети дослідженням заплановано вирішити такі завдання:

- проаналізувати результати наукових досліджень (кримінально-правової характеристики) посягань на об'єкти рослинного світу в Україні;
- визначити взаємозв'язок наукових досліджень з обраної тематики, масштабності злочинних посягань на рослинний світ та розвиток кримінально-правового регулювання охорони об'єктів рослинного світу;
- дослідити поняття та виявити особливості правовідносин у сфері охорони рослинності в населених пунктах;
- виявити суперечності у підходах, складених в теорії кримінального права, та прогалини у нормативно-правовому регулюванні щодо діянь знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу;
- запропонувати шляхи до розв'язання проблеми знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу та можливі напрямки наукових досліджень.

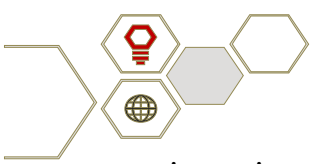

У статті використано систему методологічного інструментарію юридичної науки, до якої входять філософські, загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, філософський та загальнонаукові методи дозволили виокремити теоретико-методологічну базу, яку наповнюють праці вчених-фахівців доктрини кримінального права, для подальшого аналізу розуміння сутності та особливостей діянь щодо знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Щодо спеціальних методів, то у процесі дослідження були використані порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-догматичний та герменевтичний наукові методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рослинний світ є невід'ємною частиною навколишнього середовища (природи або довкілля), правове регулювання охорони та використання об'єктів якого відбувається за допомогою системи законодавства. Мова йде про низку нормативно-правових актів загальної та галузевої спрямованості, що включають положення, зокрема і щодо відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

У Законі України «Про рослинний світ», а саме у п. 10 ст. 26, серед заходів, які забезпечують охорону рослинного світу, є встановлення юридичної відповідальності за порушення порядку охорони та використання природних рослинних ресурсів [9]. Крім того, окремий розділ / ст. 40 цього Закону визначає відповідальність (настання негативних наслідків для винуватої у порушенні законодавства про рослинний світ особи) за конкретні види порушень. Необхідно додати, що приклади правопорушень, що наведені у Законі, не є вичерпними. Тут прямо вказується, що може бути встановлена відповідальність за інші види порушень у цій сфері.

Можна виокремити такі статті кодифікованих актів національного законодавства та відповідні різновиди юридичної відповідальності у контексті досліджуваного об'єкту правопорушення: ст. 147 Кодексу законів про працю України – дисциплінарна відповідальність, ст. ст. 33, 65, 77¹, 83¹, 88¹, 153 Кодексу України про адміністративні правопорушення – адміністративна

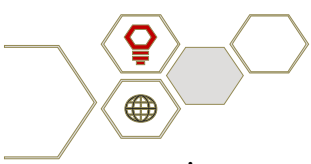

відповідальність, а також ст. 241, 245, 246, 255 КК України – кримінальна відповідальність.

У той же час, необхідно підкреслити, що кримінально-правова характеристика вказаного вище діяння, що здійснюється на основі статей КК України, вирізняється серед інших видів оцінки. Усе завдяки тому, що його норми призначені для «правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням» [10].

Кримінально-правова характеристика є системним аналізом правових норм, які регулюють певні аспекти кримінального права, зокрема щодо складу кримінальних правопорушень, обставин їх вчинення, а також покарання, передбаченого нормами кримінального права. Вона зокрема включає в себе вивчення таких юридичних особливостей злочину як його ознак, форм вини, мотивів, мети, а також інших елементів, які мають значення для кваліфікації діяння та визначення міри відповідальності. Кримінально-правова характеристика необхідна для кваліфікації злочину (визначення відповідної статті КК України) та обґрунтування обвинувачення у кримінальному провадженні.

Необхідно погодитися із позицією І. Гиренко, яка юридичну відповідальність за правопорушення у сфері рослинного світу розглядає у широкому та вузькому розумінні. Щодо першого випадку, то вчена вважає, що мова йде про неухильне, суворе виконання усіх встановлених законом обов'язків; щодо другого – про реакцію держави на вчинене правопорушення [4, с. 24]. Вважаємо обидва визначення вірними, але, водночас, нераціональними. Усе через те, що такі визначення є застосовними до інституту юридичної відповідальності взагалі і не відображають специфіку галузевого законодавства. У відповідь на такі визначення Е. Туліна зауважує, що «юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері використання рослинного

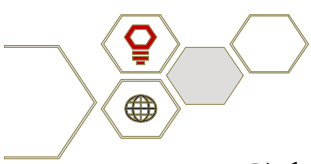
світу має і певну специфіку, що зумовлюється особливостями правопорушення як обов'язкової підстави її виникнення» [11, с. 162].

Інший вчений – А. Гетьман – вказує, що «юридична відповідальність у галузі охорони та використання об'єктів рослинного світу становить собою примусове (каральне) забезпечення правовими засобами виконання спеціальних вимог законодавства про рослинний світ або застосування до винних осіб компенсаційних заходів» [12, с. 456].

Л. Мелех розглядає юридичну відповідальність у сфері охорони об'єктів рослинного світу як один з видів гарантій законності, а порушення законодавства про рослинний світ як рослинопорушення (еколого-небезпечне, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність), яке посягає на встановлений порядок охорони, використання і відтворення природних рослинних ресурсів, за яке передбачена юридична відповідальність [13, с. 170]. Крім того, науковиця здійснює поділ усіх злочинів проти рослинного світу, що передбачені кримінальним законодавством, на три групи, а саме: 1) злочини, безпосереднім об'єктом яких є охорона, використання, відтворення природних рослинних ресурсів (у т.ч. злочин, передбачений ст. 245 КК України); 2) злочини, які посягають на екологічну безпеку, внаслідок чого може бути завдано шкоди рослинному світу і можуть постраждати об'єкти рослинного світу; 3) злочини, які посягають на охорону і використання інших природних ресурсів, що тісно пов'язані з природними рослинними ресурсами. Ознаками рослинопорушення Л. Мелех вважає об'єкт посягання, екологічну небезпечність, протиправність (проявляється у діянні), винність, наявність суб'єкта.

Вбачається, що для кримінальної відповідальності за даний вид правопорушення наразі характерними є такі особливості:

1) неоднорідність суспільної небезпеки діянь: знищення рослинності (наприклад, шляхом підпалу лісу) зазвичай має більш тяжкі наслідки, ніж пошкодження (часткова шкода). Однак межа між цими поняттями не завжди чітко визначена у правозастосовній практиці;

2) форма вини: більшість подібних злочинів вчиняються з умислом, але пошкодження лісів через необережність (наприклад, необережне поводження з вогнем) також має бути враховане в процесі кваліфікації;

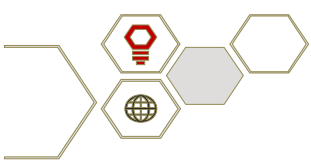
3) значимість шкоди: у законодавстві відсутні уніфіковані критерії оцінки матеріальної шкоди, завданої об'єктам рослинного світу. Це ускладнює диференціацію діянь за ступенем тяжкості;

4) кваліфікуючі ознаки: кримінальні статті часто передбачають кваліфікуючі ознаки, такі як вчинення діяння повторно, за попередньою змовою групою осіб, або із заподіянням великих матеріальних збитків. Але їх застосування не завжди узгоджується із суспільною небезпечністю конкретного злочину;

5) відмежування адміністративної та кримінальної відповідальності: у випадках, коли знищення чи пошкодження рослинності не завдає значної шкоди, може застосовуватися адміністративна відповідальність за статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення. Межа між кримінальною та адміністративною відповідальністю іноді є розмитою;

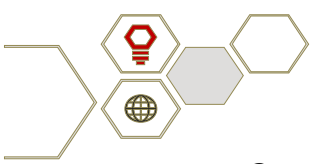
6) екологічна компенсація: важливим є питання не лише покарання, але й відшкодування шкоди, завданої природному середовищу, що потребує вдосконалення механізмів кримінально-правового впливу.

Окремі аспекти кримінально-правового регулювання відносин у сфері використання та охорони природи вивчав Р. Олійничук, який наряду з Ю.Турловою, О. Синчуком, В. Лаврищевим, О. Ринковою, присвятив свої наукові праці проблемним аспектам розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Зокрема, вчений зробив висновок про характерні особливості розслідування такого виду злочину, а саме: «для них притаманний високий рівень латентності, що зумовлює необхідність застосування специфічних тактик і методик для їхнього оперативного розслідування»; «судова експертиза є найбільш ефективним засобом виконання слідчих завдань у кримінальних провадженнях про злочини, що пов'язані із знищенням або пошкодженням об'єктів рослинного світу, за умови неухильного дотримання

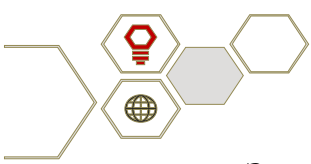
вимог кримінального процесуального законодавства щодо призначення та проведення цієї слідчої дії»; «тактично правильно проведений допит осіб, причетних до справи, дає можливість з'ясувати весь спектр причин та обставин заподіяного знищенням або пошкодженням об'єктів рослинного світу, його наслідки, осіб, які відповідають за дотримання правил охорони довкілля, ступеня вини кожної з них, можливості відвернення такого знищення або пошкодження та його наслідків» та інші [14, с. 174]. Дослідження Р. Олійничука також спрямовані на здійснення компаративного аналізу кримінального законодавства про злочини проти довкілля окремих пострадянських країн, зокрема автор з'ясував, що частково ідентичними ст. 245 КК України є ст. 249 Кримінального кодексу Азербайджанської Республіки, ст. 286 Кримінального кодексу Республіки Вірменія, ст. 290 Кримінального кодексу Республіки Грузія, ст. 327 Кримінального кодексу Республіки Казахстан та статті інших кодифікованих актів національного законодавства зарубіжних країн [15, с. 154].

Щодо значення судових експертиз під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, то цьому питанню присвячені і інші публікації. Зокрема, пропонується такий перелік типових експертиз у кримінальних провадженнях про знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: екологічна, біологічна, пожежно-технічна, вибухотехнічна, водно-технічна, електротехнічна, у сфері інтелектуальної власності щодо сорту рослин, у сфері земельних відносин, безпеки життєдіяльності, судово-медичні та ветеринарні дослідження [16]. Актуальність даного напрямку наукових досліджень «підживлюється» запровадженням воєнного стану в Україні, за якого почастишали випадки знищення та пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, вздовж залізниць, а також стерні, сухої дикорослої трави та рослинності на землях сільськогосподарського призначення. Безперечно, що масові обстріли та пожежі, спричинені ними, а також умисне руйнування Каховської ГЕС, призводять до значних втрат флори та фауни, створюючи загрозу для життя і здоров'я людей.

Особливе значення для доктрини кримінального права у контексті даного дослідження мають роботи Р. Мовчана, який фундаментально підійшов до механізму кримінально-правової протидії проявам знищення та пошкодження об'єктів рослинного світу [17, 18, 19]. Вчений пояснює свою надмірну увагу до ст. 245 КК України тим, що у суспільстві назріло переосмислення ступеня небезпеки цього діяння, а також виявилася неефективність діючої редакції ст. 245 КК України. Підтримуємо позицію автора щодо диференціації кримінальної відповідальності за передбачені цією статтею діяння не лише залежно від наслідків останніх, а й ставлення винної особи (умисного чи необережного) до настання деяких із цих наслідків [17, с. 355]. Проведене Р. Мовчаном дослідження відповідного зарубіжного досвіду (положень національного законодавства у сфері кримінально-правової охорони рослинного світу Албанії, Естонії, Іспанії, Латвії, Македонії, Польщі, Вірменії, Азербайджану, Грузії, Казахстану, інших країн) дає підстави для розрізнення санкцій, що містяться у кримінально-правових заборонах, залежно від виду вини. У перспективі це положення має бути реалізоване і в Україні, оскільки знайшло свого впровадження у тексті проєкту Кримінального кодексу України (Розділ 5.3. «Кримінальні правопорушення проти безпеки довкілля») [20]. Водночас, як стверджує вчений, «рекомендована диференціація відповідальності залежно від форми вини не була поширена на жоден зі складів групи кримінальних правопорушень проти порядку використання природних ресурсів, до числа яких і відноситься таке діяння як знищення або пошкодження дерев або чагарників у лісах ...» [17, с. 356].

Щодо перспектив удосконалення положень ст. 245 КК України, то Р. Мовчан, провівши компаративістське дослідження злочинів, передбачених КК України та які стосуються посягань на об'єкти рослинного світу, виявив три підходи до побудови відповідних норм. Автор іменує такі підходи до викладу норми як «загальний», «лісоохоронний» та «комплексний природоохоронний» [18, с. 126].

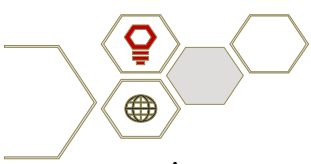

Заслужують на окрему увагу публікації молодих науковців, зокрема таких як О. Зубцов, який порушення законодавства у сфері знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу та екологічні злочини розглядає як частину і ціле, а також визначає особливості юридичної відповідальності за такі діяння [21]; О. Ільїна, яка вказує на особливості відповідальності за порушення законодавства у сфері використання, відтворення й охорони об'єктів рослинного світу, занесених до Червоної книги України [22].

Висновки. Ураховуючи викладене, варто звернути увагу на ряд ключових моментів, що сформувалися у доктрині кримінального права щодо діянь знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. По-перше, у більшості наукових праць кримінально-правова характеристика посягань на об'єкти рослинного світу в Україні обмежується характеристикою елементів складу злочину, передбаченого ст. 245 КК України. По-друге, неминучим є взаємозв'язок наукових досліджень з обраної тематики, розвитку кримінально-правового регулювання охорони об'єктів рослинного світу, масштабністю злочинних посягань на рослинний світ. Не маловажний вплив також справляє міжнародна співпраця та глобальні екологічні проблеми людства. Відчуваються еволюція суспільно-політичного порядку в державі та зміни у правовій культурі громадян. По-третє, дослідження поняття «діяння знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» дозволило встановити його комплексність, оскільки має наслідком застосування екологічних, адміністративних, кримінальних заходів негативного впливу на порушника.

Крім того, можна виокремити такі характерні риси правовідносин у сфері кримінально-правової охорони рослинності навколо населених пунктів: 1) підвищена суспільна небезпека діянь; 2) чітка визначеність об'єкта кримінально-правової охорони; 3) специфічний склад суб'єктів злочинів; 4) прямий умисел як переважаюча форма вини; 5) застосування комплексних заходів покарання; 6) особливе значення експертиз.

Зважаючи на те, що сьогодні вкрай гостро стоїть проблема охорони природи у глобальній площині, проведене дослідження наукової проблематики

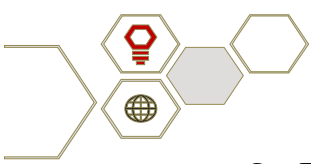

діяння знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу свідчить про наукові пошуки підходів до сталого природокористування, збереження біорізноманіття, а також юридичної відповідальності за скоєні правопорушення у відповідній сфері. Проведений аналіз правового регулювання виявити особливості підходів, що склалися в доктрині кримінального права, а також окремі колізії та прогалини нормативно-правового регулювання відносин, що виникають внаслідок діянь зі знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, тобто проти встановлених правил використання та охорони рослин.

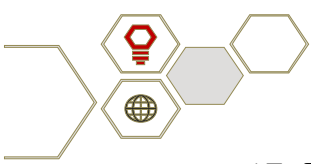
У перспективі, можуть бути цікавими та корисними такі напрямки подальших наукових досліджень: 1) розробка чітких критеріїв розмежування між знищенням і пошкодженням рослинного світу; 2) удосконалення кваліфікації злочинів з урахуванням їх наслідків для екології; 3) удосконалення інституту екологічних санкцій для підвищення ефективності відповідальності; 3) вивчення міжнародного досвіду криміналізації діянь, пов'язаних із знищенням чи пошкодженням об'єктів рослинного світу; 4) визначення оптимального співвідношення між кримінальною та адміністративною юридичною відповідальністю.

Список використаних джерел:

1. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики: дис... д-ра юрид. наук, 2008. 336 с.
2. Толкаченко О. В. Правова охорона зелених насаджень в населених пунктах України : дис. ... канд. юрид. наук, Одеса, 2013. 162 с.
3. Шевердіна І. М. Правовий режим об'єктів рослинного світу в населених пунктах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
4. Гиренко І. В. Правова охорона рослинного світу: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 41 с.
5. Берднік І. В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів: дис... д-ра юрид. наук. Дніпро, 2020. 612 с.

6. Вірт А.О. Кримінально-правова протидія злочинам, пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2021. 210 с.
7. Садова Т. С. Воєнні злочини проти довкілля за міжнародним воєнним правом: дис. ... д-ра філософії: 081. Одеса, 2023. 230 с.
8. Шевченко Н. С. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання забрудненню атмосферного повітря : дис. ...д-ра філософії: 081. Харків, 2024. 259 с.
9. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення 03.12.2024).
10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 03.12.2024).
11. Туліна Е.Є. Особливості юридичної відповідальності за порушення відповідальності у сфері використання рослинного світу. *Науковий вісник Херсонського національного університету*. 2017. Випуск 3. Том 1. С. 161–165.
12. Гетьман А.П. Екологічне право України. Академічний курс : підручник за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. 2-ге вид. Київ: Юридична думка, 2008. 720 с.
13. Мелех Л. В. Юридична відповідальність у системі правових гарантій ефективності комплексної охорони об'єктів рослинного світу. *Митна справа*. 2014. № 1 (91). С. 168-175.
14. Олійничук Р. Особливості розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2 (26). С. 171–175.
15. Олійничук Р. П. Компаративний аналіз кримінального законодавства про злочини проти довкілля окремих пострадянських країн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. С. 152-155.
16. Губенко І. В. Судові експертизи під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. *Електронний репозитарій НАВС*. 2024. С. 446-451. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/01e1b3b7-74b0-4b2e-8b33-e589a07e179a/content> (дата звернення 03.12.2024).

17. Мовчан Р. О. Диференціація кримінальної відповідальності за умисне та необережне знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: іноземний досвід, національні перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 352-357.

18. Мовчан Р. О. Про перспективи удосконалення законодавчого опису ознак предмета злочину, передбаченого ст. 245 КК України. *Правова держава*. 2023. № 51. С. 124-131.

19. Мовчан Р. О. Кримінальна та адміністративна відповідальність за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2023. Випуск 16. С. 226–277.

20. Текст проєкту Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення 03.12.2024).

21. Зубцов О. О. Особливості юридичної відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 525–528.

22. Ільїна О. А. Особливості відповідальності за порушення законодавства у сфері використання, відтворення й охорони об'єктів рослинного світу, занесених до Червоної книги України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 9. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/law2023/9/9139> (дата звернення 03.12.2024).